

Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. – Бердянськ : Вид-во БДПУ, 2010. – №4. – С. 291 – 296.

УДК 371.134:792.8

О. О. Шиліна,

викладач

(Херсонський державний університет)

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в сучасній системі освіти, роблять необхідністю підвищувати рівень професіоналізму вчителя хореографії. Основною метою сучасної освіти є відповідність актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства, держави, підготовка різносторонньо розвинутої особистості громадянина своєї країни, здатного до соціальної адаптації в суспільстві, початку професійної діяльності, самоосвіти та самовдосконалення. І тільки професіонал вищого гатунку є гарантом досягнення поставленої мети.

Аналіз досліджень і публікацій. Досліджуючи проблему професіоналізму вчителя, нами були проаналізовані наукові доробки видатних педагогів, психологів, акмеологів. Так, В. Ігнатова та В. Білолипецький розглядають професіоналізм як визначення рівня якості здійснюваної діяльності та її досконалий результат; Р. Мельман та А. Деркач стверджують, що професіоналізм – це комплекс психологічних якостей, які обумовлюють творче вирішення завдань діяльності; І. Лисакова визначає професіоналізм як процес та результат професійної діяльності. Але всі зазначені вище науковці наголошують на тому, що одним з компонентів професіоналізму вчителя є професійна компетентність, яка має специфічну наповненість залежно від галузі педагогічної діяльності. Отже, метою нашого дослідження є визначення структури та змісту професійної компетентності вчителя хореографії.

Компетентність (лат. *competens* – відповідний, здібний) – володіння знаннями, досвідом у певній галузі. Під професійною компетентністю педагога розуміють знання

та можливості учителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності. Педагогічна компетентність учителя – це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності [1, с. 130]. У структурі професійної компетентності вчителя хореографії можна виділити складові: психолого-педагогічні знання, специфічні методи хореографічного навчання, теоретико-методичні знання, професійно-педагогічні вміння та професійно-педагогічні здібності. Психолого-педагогічні знання, які в свою чергу включають знання принципів, методів і форм організації хореографічного навчання, видів контролю успішності учнів, психолого-фізіологічних особливостей розвитку вихованців. Розглянемо більш докладніше кожен з зазначених компонентів.

Принципи організації хореографічного навчання включають: принцип цілісності, який визначає зміст, форми і методи навчальної діяльності як єдину мету, що передбачає особистісно-художній розвиток учнів [2, с. 148]; принцип культуровідповідності передбачає, що зміст навчального предмету буде таким, щоб у результаті хореографічне мистецтво учнем сприймалось як культурна цінність, надбання світової культури. Використання такого принципу орієнтує учня на усвідомлення мистецтва як соціального явища, на висвітлення соціальних функцій хореографічної діяльності [2, с. 152]; принцип естетичної спрямованості допомагає естетичні цінності хореографічних творів (мистецьких взагалі) сприймати як явища, що наповнюють життя людей прекрасним. Метою цього принципу є формувати в учня естетичне ставлення до життя, високі естетичні ідеали, здатність оцінювати мистецькі твори [2, с. 153]; принцип індивідуалізації надає можливість учню виявляти і зберігати свої індивідуальні емоційно-оцінні реакції, смакові переваги в хореографічному та інших видах мистецтв, розвиває його унікальні та неповторні засоби мистецької творчості. Відсутність такого принципу в навчально-виховному процесі призводить до відсутності симпатій в мистецтві, і людина (творець) дуже легко піддається зовнішньому впливу, позиції моди [2, с. 155]; принцип рефлексивності націлює учня на співвідношення своєї життєвої позиції та світоглядних установок із змістом мистецьких образів, своїх морально-світоглядних позицій із художніми оцінками митця. Тобто, використання цього принципу дає можливість учню усвідомити власні

психічні стани у зіставленні із переживаннями, що відтворені в хореографічному образі, заглибитися у власних почуттях, які відповідатимуть змісту хореографічного твору [2, с. 158].

До специфічних методів хореографічного навчання можна віднести: 1) словесні методи: пояснення – розкриття вчителем методики виконання певних рухів або вправ, побудови комбінацій або етюдів, сутності образів та їх змісту, способів, що використовує виконавець для досягнення виконавської виразності; розповідь – послідовний виклад теоретичного матеріалу щодо біографічних відомостей митців, фактів з історії мистецтв та мистецьких творів, що вивчаються за програмою; бесіда потужно активізує учнів в процесі "навчання за рахунок того, що під час виконання певного навчального матеріалу вчитель залучає учнів до розмови; обговорення передбачає висловлювання учнями власної думки, самостійних міркувань, демонстрації сформованості поглядів; поточний коментар - надання учням в процесі виконання вправ, образів необхідних зауважень з метою вдосконалення виконавсько-технічної майстерності та емоційно-акторського виконавства; вербалізація змісту хореографічних образів – досягнення за допомогою мови глибинного усвідомлення учнями внутрішньої сутності хореографічного образу [3, с. 179-182]; 2) демонстраційно-образні методи: демонстрація - надання зразка (еталону) того результату, який мають досягти учні, конкретизація в художніх формах задач, що висувуються в процесі навчання; власний показ – с упровадження вчителем пояснень нового матеріалу точним показом, який обов'язково узгоджується змістом і образом [3, с. 183-187]; 3) художньо-творчі методи: художня вправність – кількаразове відтворення рухів, вправ, певних постановчих дій з метою досягнення досконалого виконання, доведення їх (дій) до автоматизму. Таке виконання вправ, завдань передбачає усвідомлення їх мети, ролі в набутті виконавських умінь і навичок та їх значення в оволодінні мистецькими засобами створення хореографічного образу; виконання етюдів – фрагментарне виконання хореографічних творів з метою відпрацювання його окремих деталей, національних відмінностей, характеристик образів; інтерпретаційне опрацювання хореографічного твору, етюдів, вправи, що орієнтує учнів на власне тлумачення та розуміння хореографічних, мистецьких образів, їх емоційного стану; варіантна розробка хореографічного тексту-створення учнями різних варіантів

вирішення поставлених завдань (складання комбінацій, етюдів, хореографічних композицій) з метою знаходження найкращих, найвиразніших; імпровізація – миттєве створення танцювального фрагменту в момент виконання, що дає можливість в необхідний момент сфокусувати творчі сили учнів, максимально активізувати свою уяву і фантазію [3, с. 188-193].

Серед провідних форм організації хореографічного навчання можна виділити: 1) урок, специфіка якого зумовлена характером і особливостями художньо-пізнавальної діяльності. Для уроку хореографії притаманна переважно практична діяльність (у процесі практичної діяльності учнем відпрацьовуються танцювально-рухливі уміння, набуваються навички, розвиваються хореографічні здібності), забезпечення художньо-творчої активності учня (учень на уроці виступає активним об'єктом педагогічних зусиль вчителя) [3, с. 213]. До різновидів уроків хореографії можна віднести урок поточної художньо-навчальної роботи (відпрацювання хореографічних умінь і навичок) та урок підготовки до оприлюднення результатів навчальної діяльності (урок репетиція перед концертом, відкритим заняттям) [3, с. 215]; 2) колективне художнє заняття, спрямоване на формування та розвиток уміння колективного виконання хореографічного твору, яке вимагає взаєморозуміння та вміння підкорити свої дії поставленим вимогам учителя, який відповідає за кінцевий результат [4, с. 317]; 3) тренінг, що включає в себе практичні та психологічні тренування. Практичні тренування спрямовані на розвиток почуття ритму, виправлення фізичних вад учнів. Так, почуття ритму розвивається за допомогою виконання різноманітних музично-ритмічних вправ, а комплекс гімнастичних вправ і партерний exercis здійснює корекцію відповідних частин тіла учня. Психологічні тренування допомагають подолати психологічний дискомфорт, набутти вміння спілкуватися з партнером, концентрувати увагу на виконанні руху, усвідомлювати власну поведінку в процесі виконання завдання [4, с. 17]; 4) майстер-клас є такою формою навчання, під час якої відбувається передача професійного досвіду знаних учителів або виконавців. Це унікальна форма підвищення виконавського професіоналізму учасників колективу [25, с. 18].

Сучасний учитель хореографічного мистецтва в процесі своєї професійної діяльності повинен враховувати такі психофізіологічні показники учнів: 1) молодший

шкільний вік, коли розвиваються здібності до елементарних розумових операцій (порівняння, узагальнення, висновки), формується готовність до систематичного навчання; формуються всі вигини хребта (але окостеніння ще не скінчилось, це дає великі переваги для початку занять хореографією), енергійно міцніють м'язи та зв'язки; цьому періоду притаманне підвищене емоційне сприйняття, понятійно-логічне мислення, наглядно-образна пам'ять, дуже розвинена уява; 2) середній шкільний вік або підлітковий період, коли посилюється здібність до аналітично-синтетичного сприйняття предметів, явищ, довільність пам'яті та уваги, удосконалюється абстрактне мислення; відбувається статеве дозрівання, внаслідок нерівномірного фізичного і психічного розвитку спостерігається підвищена збудженість, роздратованість, активізуються прагнення до творчої діяльності, виникає почуття дорослості; 3) старший шкільний вік або юнацький період, у якому головними рисами психічного розвитку є самоповага, самооцінка, зниження творчої активності; завершення фізичного розвитку (закінчується окостеніння скелета, зростає м'язова сила).

До специфічної ознаки системи оцінювання навчальних досягнень з хореографії необхідно віднести багатofункціональність оцінювання тому, що хореографічне мистецтво передбачає: формування емоційно-естетичного ставлення до дійсності, особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, знань та уявлень про мистецтво, розуміння специфіки художньо-образної мови, естетичного досвіду, умінь і навичок у мистецькій діяльності, потреби до самореалізації та самовдосконалення; розвиток емоційно-чуттєвої сфери, образного мислення, універсальних якостей творчої особистості.

Наступним структурним компонентом професійної компетентності вчителя хореографії є теоретико-методичні знання. До складу теоретичних знань відносяться: знання етапів формування хореографічного мистецтва, його понять, форм, видів, класифікації, основних вимог, виразних засобів; знання специфіки навчально-виховної та організаційної діяльності вчителя хореографії; знання структури уроку хореографії та окремих його частин; знання мети та завдання вправ уроку хореографії; знання типових помилок при виконанні хореографічних вправ; знання професійної термінології; знання засобів розвитку музичності учнів; знання національних

особливостей, стилю, характеру рухів; знання специфіки викладання хореографії у різновікових групах.

До методичних знань належать: знання з методики виконання вправ (згідно з навчальною програмою); знання з методики побудови уроку хореографії та окремих його частин; знання прийомів подолання помилок при виконанні хореографічних вправ; знання з методики поєднання елементів у комбінації, етюди, хореографічні номери; знання з методики складання комбінацій; знання принципів складання етюдів, хореографічних номерів; знання з методики підготовки учителя до уроку хореографії; знання з методики підбору музичного супроводу до уроку; знання з методики розвитку музичності учнів.

На перерахованих вище теоретико-методичних знаннях ґрунтуються професійно-педагогічні вміння. Так, учитель хореографії повинен вміти: вибудовувати навчальний матеріал в логічній послідовності; складати нормативні документи (програми, календарно-тематичний план, план-конспект уроку); доцільно використовувати методи, прийоми навчально-виховної діяльності, спрямовані на оптимальне засвоєння навчального матеріалу та розвиток індивідуальних якостей особистості учня; аналізувати літературу з теорії та методики викладання хореографії; будувати урок хореографії та окремі його частини; узгоджувати частини уроку хореографії з метою оптимального засвоєння учнями вмінь та навичок; визначати і враховувати раціональне дозування м'язового та емоційного навантаження на учня; аналізувати виконання учнем рухів та визначати причини помилок, знаходити засоби їх запобігання; доцільно поєднувати елементи при побудові комбінацій, складанні етюдів, танцювальних номерів; добирати музичний супровід уроку хореографії відповідно до його мети, змісту та вікових особливостей учнів; виконувати (методично правильно) рухи, комбінації, етюди, танці відповідно до музичного супроводу; передавати національні особливості, стиль, характер рухів, комбінацій, етюдів, танців; розкривати образно-емоційний зміст рухів та музики.

І останньою складовою професійної компетентності вчителя хореографії ми вважаємо професійно-педагогічні здібності: академічні – такі, що виявляються у здібностях до професійної діяльності у певній галузі мистецтва [4, с. 7]; дидактичні – професійна майстерність учителя в подачі нового матеріалу, підготовці наочного

матеріалу, володінні технічними засобами навчання, організація самостійної роботи учнів [1, с.481]; організаторські – вміння вчителя організувати роботу учнів, розподілити їх обов'язки, спланувати й оцінити свою діяльність; мовні - здатність вправно володіти мовою для чіткого і ясного висловлювання своїх думок [4, с. 7]; перцептивні – професійна проникливість, що виражається в спроможності сприймати і розуміти психологічний стан учня, тобто здатність проникати у його внутрішній світ; сугестивні містять у собі рішучість, витримку, відповідальність, впевненість, вимогливість, що дозволяє вчителю емоційно впливати на особистість учня [1, с. 481]; креативні – здатність до творчості в організації навчального процесу, здатність відходу™ від стандартних схем навчання; педагогічна уява – здатність прогнозувати наслідки своїх дій та результат навчання [4, с. 34].

Висновки. Успішну орієнтацію вчителя хореографії в сучасному освітньому, інформаційному просторі, задоволення його індивідуальних, професійних потреб, досягнення успіху в професійному самовираженні забезпечить високий рівень його професійної компетентності.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Обов'язкові складові компетентності вчителя хореографії дадуть йому змогу вільно орієнтуватися в потоці різноманітної інформації, обирати з неї найбільш істотну та значущу; вирішувати професійні завдання на рівні теоретичного узагальнення з використанням різноманітних прийомів педагогічного мислення; передбачати напрямки розвитку та зміни педагогічних об'єктів, явищ, процесів і таке інше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка / Н. Є. Мойсеюк. - К., 2001. - 608 с.
2. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія та технологія/ В. Ф. Орлов. – К.: Наукова думка, 2003. – 262 с.
3. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія та методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
4. Цветкова Л.Ю. Методика викладання класичного танцю: підручник/ Л.Ю. Цветкова. – К.:Альтерпрес, 2005. – 324 с.